УДК 821.111(94)
DOI: https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1(44).210995

МЕЛОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ШОТЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Бондар К.С.
викладач, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID 0000-0002-0096-7743

Стаття виконана в руслі сучасної соціофонетики. Функціонування англійської мови в Шотландії характеризується взаємодією регіональної вимовної норми, діалектів скотс, а також гельської мови. У ситуації двомовності інтерференція цих двох мовних систем привела до виникнення великої кількості мішаних мовних форм. У пропонованій роботі зроблено спробу виявити в неформальному спонтанному мовленні інформантів з м. Глазго, представників двох вікових груп просодичні маркери їх мовленнєвої поведінки. Виокремленні під час дослідження вікові просодичні особливості мовленнєвої поведінки шотландців виявили характерні відмінні риси кожної з досліджуваних вікових груп. Так, для чоловіків, представників шотландського розмовного діалекту м. Глазго характерним є подрібнене синтагматичне членування, превалювання однонаголошеної шкали та висхідного завершення інтонаційної групи. Для чоловіків, студентів коледжу, віком 19 і 20 років типовим в їхній мовленнєвій поведінці є дуже подрібнена делімітація мовленнєвого потоку і вживання емфатичних термінальних тонів, які на тлі вузького діапазону роблять мовлення емоційно-нейтральним. Специфічною особливістю мовлення представників шотландського діалекту є використання низького ненаголошеною передтакту в комбінації з високим ядровим складом і підвищуваним рівнем заядрових складів. Отже, враховуючи проведений просодичний аналіз можна стверджувати, що елементи міського розмовного діалекту найяскравіше представлені в молодіжному мовленні на тлі вживання емоційних моделей просодичного оформлення мовлення. Результати дослідження, отримані під час перцептивного аналізу, сприяють подальшому вивченню соціофонетичного варіювання мовлення шотландців.

Ключові слова: *шотландський варіант англійської мови, розмовні діалекти, мовна система, просодичний аналіз, вікові групи.*

МЕЛОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЧИ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ШОТЛАНДСКОГО ВАРИАНТА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Бондарь Е.С.
преподаватель, Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
ORCID 0000-0002-0096-7743

Статья выполнена в русле современной социофонетики. Функционирование английского языка в Шотландии характеризуется взаимодействием региональной произносительной нормы, диалектов скотс, а также гельського языка. В ситуации двуязычия интерференция этих двух языковых систем привела к возникновению большого количества смешанных языковых форм. В настоящей работе сделана попытка определить в неформальной спонтанной речи информантов из г. Глазго, представителей двух возрастных групп, просодические маркеры их речевого поведения. Выделенные во время исследования возрастные просодические особенности речевого поведения шотландцев показали характерные отличительные особенности каждой из исследуемых возрастных групп. Так, для мужнин, представителей шотландского разговорного диалекта г. Глазго характерным является дробное синтагматическое членение, превалирование одноударной шкалы и восходящего завершения интонационной группы. Для мужнин, студентов колледжа, возрастом 19 и 20 лет типичным для их речевого поведения является очень дробная делимитация речевого потока и употребление эмфатических терминальных тонов, которые

на фоне узкого диапазона делают речь эмоционально-нейтральной. Специфической особенностью речи представителей шотландского диалекта является использования низкого безударного предтакта в комбинации с высоким ядерным слогом и повышенным уровнем заядерных слогов. Итак, учитывая проведенный просодический анализ можно утверждать, что элементы городского разговорного диалекта наиболее ярко представлены в молодежной речи на фоне употребления эмоциональных моделей просодического оформления речи. Результаты исследования, полученные во время перцептивного анализа, содействуют дальнейшему изучению социофонетического варьирования речи шотландцев.
Ключевые слова: *шотландский вариант английского языка, разговорные диалекты, языковая система, просодический анализ, возрастные группы.*

MELODIC PECULIARITIES OF REGIONAL DIALECT REPRESENTATIVES' SPEECH

Bondar K.
lecturer, Odessa I.I. Mechnikov National University

The article is performed in the framework of modern sociophonetics. Functioning of English in Scotland is characterized by correlation of regional pronouncing norm, dialects of Scots and also Gaelic language. In bilingual situation, interference of language system led to appearance of the majority of mixed language forms. The given article deals with the attempt to reveal in Glasgo informants nonformal spontaneous speech of the two age group representatives prosodic markers of their speech behavior. Emphasized during the analysis age prosodic peculiarities of the Scots speech behavior revealed characteristic differentiating features of each investigated group. Differentiating features of the Glasgo speech dialect age group 55-65 years, male representatives are the following: fractional syntagmatic devision, prevalence of High Head and Rising terminal tone of the final intonational group. Typical speech behavior age group 19-20 years, male college students is a highly fractional delimitation of speech and usage of emphatic terminal tones, which on the background of narrow voice range create the effect of emotionally neutral speech. Specific peculiarity of Scotish dialect speakers is the usage of low unstressed pre head in combination with high rising nuclear syllable and rising level of unstressed tail. Thus, taking into account the conducted analysis we may state that elements of urban speech style most vividly presented in the youth speech, on the background of emotionally colored prosodic models usage. The results of the perceptive analyses will support further study of sociophonetic variation of the Scottish speech.
Key words*: Scottish variant of English, speech dialects, language system, prosodic analysis, age groups.*

Вступ. На території Шотландії вимовною нормою є стандартний шотландський варіант англійської мови, який має власні регіональні відмінності і є маркером самоідентифікації шотландців. Результати дослідження британських лінгвістів Е. Лоусен, Дж. Стюарт-Сміт показали, що шотландським варіантом англійської мови володіють освічені верстви населення.

Дж. Стюарт-Сміт розглядає шотландський варіант англійської мови як «двополюсний мовний континуум, на одному боці якого знаходиться стандартний шотландський варіант англійської мови, а на іншому – розмовний скотс» (Stuart-Smith, 2014). Скотс, або шотландський діалект, утворений як результат взаємодії англійського стандарту та шотландської національної мови розповсюджений у рівнинній Шотландії (південь і схід країни), звідси інша назва цього діалекту – рівнинний шотландський.

У працях зарубіжних лінгвістів А. Ейткен, Р. Дуглас та ін. особливу увагу

приділено вимовним і лексичним особливостям шотландської англійської. Виділяються загальні вимовні особливості, встановлюється зв'язок між параметрами довготи і фонетичним оточенням голосних (Douglas, 2006). Дослідження розмовного діалекту скотс характеризується значними вимовними відмінностями, які формують його власну вимовну систему.

Однак, просодична своєрідність шотландського діалекту скотс, його характерний інтонаційний контур ще не перебували в центрі уваги зарубіжних і вітчизняних лінгвістів. **Метою** дослідження є визначення просодичних маркерів шотландського розмовного діалекту в мовленні мешканців м. Глазго. За **предмет** дослідження обрано мелодичні особливості мовлення шотландців. **Об'єктом** дослідження є непідготовлене спонтанне монологічне мовлення мешканців шотландського міста Глазго. **Новизна** полягає в тому, що в роботі вперше у вітчизняній фонетиці визначено просодичну специфіку мовлення представників шотландського діалекту м. Глазго за наступним спектром ознак: мелодичний рівень шкали, напрям зміни руху тону на завершені інтоногрупи (синтагми). Основу фонетичного аналізу мовлення мешканців м. Глазго склав **матеріал**, отриманий самим автором статті під час проведення інтерв'ю з мешканцями м. Глазго. Інформантами є представники двох вікових категорій: двоє чоловіків 65 і 55 років, і двоє студентів коледжу 19 і 20 років. Основним **методом** дослідження є перцептивний аудиторський аналіз. Аудиторами є викладачі кафедри теоретичної і прикладної фонетики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, які мають великий досвід аудіювання.

Результати і обговорення. У Шотландії, як і в інших регіонах Великої Британії, поряд з домінантною англійською мовою існує й рідна мова шотландців. Володіння носієм обома мовами паралельно, тобто ситуація, коли немає необхідності перекладати з однієї мови на іншу, є ідеальною двомовністю у власне лінгвістичному аспекті. Згідно з даними отриманими в 2011 році, у результаті шотландського демографічного опитування, розмовною англійською володіє 98% мешканців країни старших за три роки, при цьому найбільша кількість людей, які не володіють англійською мовою, мешкає в Глазго (3%). Навичками мовлення, читання або письма гельською мовою володіє 1,7% мешканців (87 тис. людей). Розмовними формами скотс володіє 30% населення Шотландії (1,5 млн. людей). Найбільша кількість людей, які вживають розмовні форми скотс припадає на райони Абердиншир (49%), Шетландські острови (39%), Морей (45%) та Оркнейські острови (41%), менше всього людей вживають скотс на островах Зовнішні Гебриди (7%) та в м. Единбург (21%).

Ратифікація урядом Великої Британії «Європейської хартії регіональних мов та мов меншин» у 2001 р. сприяла закріпленню юридичного статусу мови за гельською та мовою скотс, проте гельська мова, на користь якої з 1960-х років ефективно виступав рух активістів, отримала права на додаткову державну підтримку і в 2005 році актом шотландського парламенту визнана офіційною мовою Шотландії (Евстафьева, 2016). У ситуації спорідненої двомовності англійської мови і скотс, розповсюдженої в центральній частині Шотландії з 1707 р., широка інтерференція двох систем привела до виникнення мішаних

мовних форм. Як зазначає Є.А. Денисова, наявність проміжних соціолінгвістичних утворень стало джерелом неясності статусу скотс у ряді «мова – діалект» та тривалих суперечок у науковій і публіцистичній літературі про те, чим саме є скотс – самостійною мовою або діалектом англійської мови (Денисова 2008).

У контексті сучасної ситуації в Шотландії, що усуває скотс із системи освіти, у ролі природного способу коригування мовлення виступає соціальна оцінка. Зокрема, соціальний престиж обумовлює функціонування стандартного шотландського варіанта як вимовної та літературної норми, що використовується на національному і регіональному рівнях державного управління, у сфері освіти, та телебаченні, а також у друкованих ЗМІ (Nihtinen, 2012). Стандартний шотландський варіант використовується освіченими представниками середнього класу, у той час як скотс зустрічається здебільшого серед робітничого класу, сільських мешканців, а також у неформальному мовленні молоді. Стандартний шотландський варіант є нормою ділової комунікації, тоді як скотс зустрічається в неформальному спілкуванні всередині сім'ї і в колі друзів (Stuart-Smith, 2014). Отже, шотландський варіант англійської мови як основна комунікативно-мовленнєва форма, що використовується мешканцями країни, містить безліч полюсів англо-шотландського мовного континуума. У пропонованому дослідженні зроблено спробу з'ясувати просодичні особливості мовлення представників двох вікових категорій, чоловіків, які мешкають у м. Глазго та означити маркери, що ідентифікують їх розмовний діалект. На першому етапі дослідження аудиторам було запропоновано визначити рух основного тону в шкалі. Аналіз показав, що в мовленні інформантів категорії 55-65 років переважають однонаголошена шкала та подрібнене синтагматичне членування.

Наприклад: *ˊToday's a ˧good ˨day. It's˧warm, which is ˧also un˨usual*

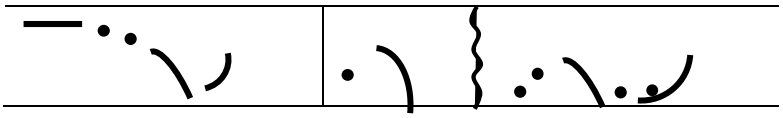

Рис. 1. Інтонограма вищенаведеної фрази в мовленні інформанта 55 років

Наведена фраза складається з трьох інтоногруп: у першій інтоногрупі рух тону в шкалі спадний, дві наступні представлені спадним і висхідним завершенням. Зазначимо, що незважаючи на спадно-висхідне завершення першої і третьої інтоногруп, мовлення інформанта можна схарактеризувати як емоційно-нейтральне.

Glasgo ‖ is a ˧great ˨city with ˊlocal ˨culture, ‖ ˨museum, a ‖ ˧lot to ˨look at.

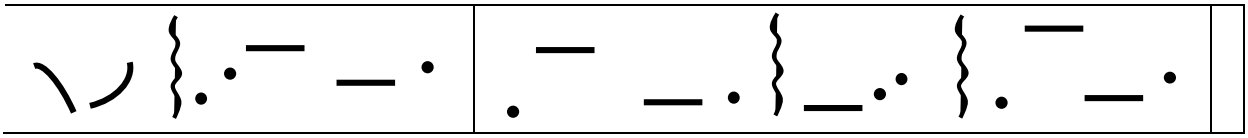

Рис. 2. Інтонограма фрази в мовленні інформанта чоловіка, 65 років

Як бачимо, у фразі п’ять інтонограм, мовлення звучить подрібнено, уривчасто, переважають однонаголошені шкали і висхідне завершення. Аудитори також вказали на нейтральне, неемоційне звучання мовлення.

У наступному прикладі інформант, віком 55 років розповідає про своє місце народження і про діалект на якому розмовляють мешканці:

I was |born in /Scotland / they, /speak very, very /strong \accent

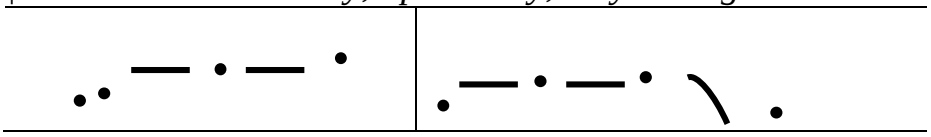

Рис. 3. Інтонограма вищенаведеної фрази

Фраза складається з двох синтагм. Відмінною рисою цього висловлювання є той факт, що вона вимовляється у вузькому діапазоні рівним тоном.

В англійській інтонології спадно-висхідні, висхідні тони маркують емфатичне мовлення. Проте у мовленні зазначених інформантів спостерігається протилежне явище, що на наш погляд, можна пояснити мішаниною різноманітних розмовних діалектів, зокрема, розмовного стилю скотс, що широко використовується в Шотландії, але залишається на периферії при прийнятті політичних рішень (Nihtinen, 2012).

Аудитори зазначають, що мовлення представників молодого покоління, у нашому дослідженні – це студенти коледжу, відрізняється дуже подрібненим синтагматичним членуванням, відсутністю структури делімітації. Наприклад, у мовленні студента коледжу з Глазго фраза складається з 10 інтоногруп:

/I ⦚ speak ¯different /dia\lects ⦚ _one ⦚ I a\dopted| a/nother’s ⦚ _my n\ormal accent ⦚ from this /area||

Основу мовленнєвого потоку представленого інформанта становлять міжпаузальні групи різноманітної довжини, наявні також інтоногрупи з одного фонослова, або двох. Мовлення студента 19 років також відрізняється дуже уривчастим характером. Складається враження незакінченості думки, хоча за змістом і смислом висловлювання може функціонувати як завершене.

Наприклад:

1) *Being in Lancaster | I speak ⦚ a little ⦚ bit more ⦚ a ⦚ Slang in it…*

2) *I use “mate”, lad instead of using a word friend*

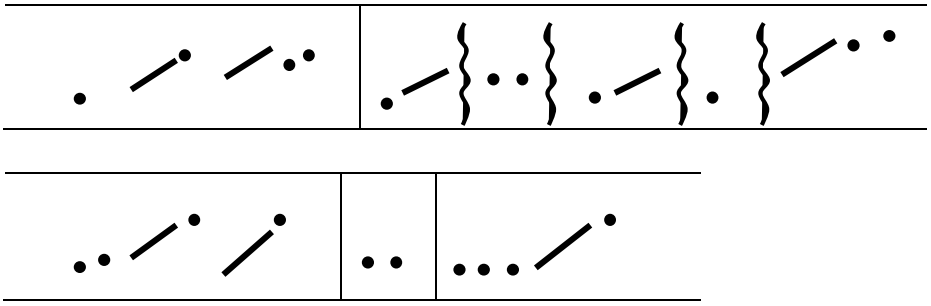

Рис. 4. Інтонограма наведених фраз

У наведених прикладах дуже подрібнене синтагматичне членування, всі інтонаційно незавершені синтагми вимовляються висхідною шкалою і завершуються висхідним термінальним тоном. Аудитори також звернули увагу на темп мовлення, який відрізняється варіативним характером, від помірного до швидкого, і дуже короткими паузами. Найчастотнішими термінальними тонами є висхідний, висхідно-спадний або високий спадний. При цьому діапазон тону вузький. Це, на наш погляд, і пояснює емоційно-нейтральний характер мовлення.

Висновки. Шотландський варіант англійської мови складається з безлічі мовних форм, що містять стандартний шотландський варіант, діалект скотс, який є спорідненою з шотландським варіантом мовною системою, представленою розмовним діалектом. Проведене дослідження, метою якого є визначення просодичних особливостей шотландського розмовного діалекту, проведено методом перцептивного аналізу. Виокремленні під час дослідження вікові просодичні особливості мовленнєвої поведінки шотландців виявили характерні відмінні риси кожної з досліджуваних вікових груп. Так, для чоловіків, представників шотландського розмовного діалекту м. Глазго характерним є подрібнене синтагматичне членування, превалювання однонаголошеної шкали та висхідного завершення інтонаційної групи. Для чоловіків, студентів коледжу, віком 19 і 20 років типовим в їхній мовленнєвій поведінці є дуже подрібнена делімітація мовленнєвого потоку і вживання емфатичних термінальних тонів, які на тлі вузького діапазону роблять мовлення емоційно-нейтральним.

Ще однією особливістю мовлення представників шотландського діалекту є використання низького ненаголошеного передтакту в комбінації з високим ядровим складом і підвищуваним рівнем заядрових складів.

Отже, враховуючи проведений просодичний аналіз можна стверджувати, що елементи міського розмовного діалекту найяскравіше представлені в молодіжному мовленні на тлі вживання емоційних моделей просодичного оформлення мовлення. Результати дослідження, отримані під час перцептивного аналізу, сприяють подальшому вивченню соціофонетичного варіювання мовлення шотландців.

Список літератури

Денисова Е. А. Проблема терминологии: «шотландский язык» и «шотландский диалект». Языковая ситуация на территории Шотландии. *Вестник ЛГУ им. В. С. Пушкина. Сер.: Филология*. СПб, 2008. С. 33-46.

Евстафьева Н. М. Предпосылки формирования современной языковой ситуации в Шотландии. *Наука сегодня: постулаты прошлого и современные теории как механизм эффективного развития в условиях кризиса.* – СПб: КультИнформПресс, 2016. С. 246-249.

Douglas F. English in Scotland. *The Handbook of World Englishes*. 2006. P. 41.

Nihtinen A. Scotland's Linguistic Past and Present: Paradoxes and Consequences. *Department of Nordic History*. Abo Akademi, 2012. P. 118-137.

Stuart-Smith J. Glasgo: Accent and Voice Quality. *Ch. 11. Urban Voices: Accent Studies in the British Isles*. Routledge, 2014. 328 p.

References

Denisova, E.A. (2008). Problema terminologii: «shotlandskij yazyk» i «shotlandskij dialekt». Yazykovaya situaciya na territorii Shotlandii. *Vestnik LGU im. V. S. Pushkina. Ser.: Filologiya*. SPb, 33-46.

Evstafeva, N. M. (2016). Predposylki formirovaniya sovremennoj yazykovoj situacii v Shotlandii. *Nauka segodnya: postulaty proshlogo i sovremennye teorii kak mehanizm effektivnogo razvitiya v usloviyah krizisa*. – SPb: KultInformPress, 246-249.

Douglas, F. (2006). English in Scotland. *The Handbook of World Englishes*, 41.

Nihtinen, A. (2012) Scotland's Linguistic Past and Present: Paradoxes and Consequences. *Department of Nordic History*. Abo Akademi, 118-137.

Stuart-Smith, J. (2014). Glasgo: Accent and Voice Quality. *Ch. 11. Urban Voices: Accent Studies in the British Isles*. Routledge, 328.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2020 р.